

ועידת הפסגה בעקבה: עוד החמצה ישראלית לאוסף

פרופ' אלי פודה*

מרץ 2017

רבים כבר אולי אינם זוכרים את שר החוץ אבא אבן, אבל זוכרים גם זוכרים את האמירה המיתולוגית שלו, כי "הערבים (או הפלסטינים בגרסה אחרת) אינם מחמיצים הזדמנות להחמיץ הזדמנות". הסיבה להפיכתה של אמירה זו למיתוס נעוצה בתפישה הרווחת כי ישראל הפכה מצדה כל אבן להשגת שלום, בעוד אויביה מיאנו להשלים עמה והחמיצו כל הזדמנות שנקרתה לשלום. הפלסטינים, כפי שהראיתי במחקר שפורסם בשנה שעברה, אמנם החמיצו לפחות שלוש פעמים לאורך ההיסטוריה להתקדם לעבר שלום, כאשר חאג' אמין אל-חוסייני דחה את תכנית החלוקה של האו"ם ב-1947, כאשר ערפאת דחה את הפרמטרים של קלינטון בדצמבר 2000, וכאשר אבו מאזן דחה (או יותר נכון: לא הגיב) את הצעתו של אולמרט ב-2008. ואולם, ישראל החמיצה לא פחות משלוש פעמים: בעת שניהלה מגעים עם עבד אל-נאצר ב-1966, כאשר סירבה ליוזמת השלום של סאדאת ב-1971, וכאשר דחתה או התעלמה מיוזמת השלום הערבית ב-2002. כמו-כן, סוריה וישראל החמיצו במשותף שלוש הזדמנויות לחתום על הסכם במהלך שנות ה-90.

הגילויים שהתפרסמו על ידי ברק רביד לגבי וועידת הפסגה בעקבה לפני כשנה מלמדים, כי עתה נוספה עוד החמצה ישראלית. היעדרה של פרספקטיבה היסטורית מקשה אמנם על היכולת למדוד את מידת ההחמצה, אולם המידע שדלף עד כה מאשר את הקביעה הזו. מידת ההחמצה נמדדת, בהתאם למודל שפיתחתי, בהתאם לארבעה משתנים: מידת הלגיטימציה של המנהיגות; מידת הנחישות והמוטיבציה של המנהיגות; מידת האמון השוררת בין המנהיגים; ומידת המעורבות של המעצמה. ניתן לראות כי לפחות שלושה משתנים היו קיימים באפיזודה זו: נתניהו נהנה ממידה גבוהה של לגיטימציה לאור תוצאות הבחירות והרכב הממשלה והכנסת; מידת האמון הקיימת בינו ובין נשיא מצרים, סיס, מצד אחד, ובין המלך עבדאללה הירדני, מצד שני, גבוהה אף היא לנוכח שיתוף הפעולה החשאי בין הצדדים; ואילו המעורבות של ארה"ב ומזכיר המדינה, קרי, בכל המגעים הייתה אינטנסיבית. המשתנה היחיד "המתנדנד" הוא מידת המוטיבציה והנחישות של נתניהו, אולם עצם החלטתו להגיע לעקבה, וכן המשא ומתן שניהל עם הרצוג לאחר מכן, מעניק מראית עין של נחישות להתקדם בתהליך המדיני. תוצאה זו מעניקה אפוא לאפיזודת עקבה ללא עוררין את התואר "החמצה", כאשר האשמה להחמצתה אינה יכולה ליפול על סיס, עבדאללה או קרי; היא נופלת על כתפיו של נתניהו. מה הוחמץ קשה לדעת, אולם האפשרויות יכולות להיות מרחיקות לכת, וזאת בהנחה שאבו מאזן אכן היה שותף למהלך, כפי שעולה מפגישתו של קרי עם המנהיג הפלסטיני בעמאן טרם הפסגה; ובהנחה שנתניהו אכן היה מממש את המגעים עם הרצוג להקמת ממשלת אחדות לאומית. ברגע האמת, ידו של נתניהו קפאה.

המסמך שהוסכם עליו מעניין מבחינת עמדת נתניהו כלפי פתרון שתי המדינות ויוזמת השלום הערבית. אם העמדה כלפי פתרון שתי המדינות אינה חדשה (אם כי אינה יציבה), הרי העמדה כלפי יוזמת השלום הערבית הינה בבחינת מהפכה של ממש; בריאיון שהעניק לג'רוזלם פוסט בראש השנה 2014, אמר נתניהו באופן חד-משמעי, כי היוזמה הסעודית (זה המונח הישראלי המקובל ליוזמה הערבית אם כי השניים אינם זהים) כבר אינה רלבנטית במזרח התיכון המשתנה! לשיטתו, כאשר הוצגה היוזמה ב-2002 החמאס עדיין לא השתלט על עזה, דאע"ש עדיין לא השתלט על חלקים מסוריה ועיראק, ואיראן טרם האיצה את תכנית הגרעין שלה.

ועם-זאת, שנתיים מאוחר יותר, כאשר כל האירועים הללו עדיין רלבנטיים, הסכים נתניהו לנוסח האומר ש"ישראל רואה בחיוב את הרוח הכללית של יוזמת השלום הערבית ומקדמת בברכה שיחות לגביה". ההסכמה של נתניהו לגבי יוזמת השלום הערבית מבורכת אולם מטרידה: מדוע לקח לו כל כך הרבה זמן להסכים ליוזמה, אשר מונחת על השולחן כבר 15 שנה ללא הפוכין? ממשלות ישראל לדורותיהן, למעט ממשלת

* פרופ' אלי פודה הוא חבר ועד מנהל במכון מיתווים ומרצה בחוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית. לאחרונה פורסם ספרו: [Chances for Peace: Missed Opportunities in the Arab-Israeli Conflict](#).

אולמרט, התעלמו או דחו את היוזמה (ליברמן ב-2009 אף הרחיק לכת וראה בה מרשם לחיסולה של ישראל). כיצד ניתן להסביר זאת? הגישה הסלחנית תאמר כי מקבלי החלטות הם slow learners, דהיינו לוקח להם זמן לעכל, להבין ולהפנים. ואולם, גישת הריאל-פוליטיק תאמר, כי נתניהו וחבר מרעיו (מלשון חורשי רעתו ולא ידידיו) חושבים על מה שמשרת אותם מבחינה פוליטית ולא מה שראוי לעשות מבחינה מדינית.

יתרה מזאת, בפגישתו עם נציגי מדינות ערב המתונות גילה נתניהו חוסר רגישות משווע. אם לא היה בכוונתו לקדם את היוזמה הוא לא היה צריך לצאת לוועידת עקבה מלכתחילה. עצם גילוי הפגישה החשאית הביך את המנהיגים הללו, אשר ממילא מותקפים השכם והערב על שיתוף הפעולה שלהם עם ישראל על חשבון הפלסטינים.

יוזמת השלום הערבית שפורסמה במרץ 2002, בשיאה של האינתיפאדה הפלסטינית השנייה, הייתה מהפכה בראייה הערבית את ישראל ואת סיום הסכסוך. מה שנכתב במסמך עקבה היה צריך להיאמר על ידי ממשלת ישראל כבר לפני 15 שנה ולשמש בסיס למשא ומתן עם שכנותיה ועם הפלסטינים. באחד משיריו המפורסמים אריק איינשטיין שר "עת לשמור על מה שיש ועת לרוץ קדימה". הגיע הזמן לרוץ קדימה!